14 iyul 2020-ci il RESPUBLİKA

Azərbaycan tarixinin Heydər Əliyev dövrü

ən həmişə demişəm, bir daha deyirəm ki, xoşbəxt o xalqdır ki, 5000 müxtəlif xalqın arasında özünə müstəqil dövlət qura bilib, o xalq daha xoşbəxtdir ki, onun ümummilli lideri, istinad nöqtəsi, güvənc yeri var. Amerikalılar üçün Corc Vaşinqton, fransızlar üçün Şarl de Qoll, almanlar üçün Konrad Adenauer, türklər üçün Mustafa Kamal Atatürk kimdirsə, azərbaycanlılar üçün də Heydər Əliyev məhz həmin şəxsiyyətdir.

Tarixi gerçəkliklərin müqayisəsi böyük şəxsiyyətlərin fəaliyyətinin obyektiv qiymətləndirilməsində ən obyektiv istinad yeridir. Bu mənada Heydər Əliyevin rəhbərlik etdiyi Azərbaycan istisnasız olaraq daim problemlərin həllinə doğru irəliləyən, iqtisadi, sosial, humanitar və mədəni sahələrdə intibaha can atan, hər addımda insan və şəxsiyyət amilini uca tutan ölkə kimi görünür. Həmin dövrün inkişaf salnaməsini gözlərimiz önündə canlandırsaq, istər-istəməz bu qənaəti bölüşməli olacağıq:

1969 -cu ildən etibarən, yəni Heydər Əliyevin respublikaya rəhbərliyə gəlişindən sonra Azərbaycanın müstəqil dövlət quruculuğuna anaran yolu başlanmışdır.

luğuna aparan yolu başlanmışdır. Ötən əsrin 60-cı illərinin sonunda SSRİ-nin inzibati ərazi vahidlərindən biri olan Azərbaycanın istər sosial-iqtisadi, istərsə də ictimai-sivasi həvatında təşviş doğuran tam tənəzzül meyilləri müşahidə olunmaqda idi. Sovet İttifaqının tərkibinə daxil olan basga müttəfiq respublikaların diggəti cəlb edən fasiləsiz inkişafı fonunda Azərbaycanda cəmiyyət həyatının bütün sahələrində geriləmə müşahidə olunur, mənfi meyillər getdikcə daha dərin kök salır, respublikanın iqtisadi potensialının zəifləməsi xalqın millimənəvi birliyinə vurulan zərərdən heç də az olmayan təhlükəli miqyas alırdı Sovet rejiminin bütün xüsusiyyətlərinə dərindən bələd olan və zəngin idarəçilik təcrübəsi qazanmış Heydər Əliyev Azərbaycanı düşmüş olduğu çox ağır vəziyyətdən çıxarmaq üçün qəti addımlar atmağa başladı. O, dahiyanə uzaqgörənliklə, dərindən ölçüb-biçərək ölkənin uzunmüddətli, dinamik və hərtərəfli inkişafını təmin edən kompleks inkişaf proqramları hazırladı və dərhal onların icrasına baslandı. Xalq ilk addımlardan Heydər Əliyevi rəğbətlə qarşıladı, onu sevdi və arxasınca getdi. Azərbaycan xalqının tarixində Heydər Əliyev dövrü başlandı. Xalqın dahi oğlu Sovet İttifaqı kimi böyük bir dövlətin zəngin iqtisadi potensialından və geniş imkanlarından istifadə edərək Azərbaycanı tərəqqi yoluna çıxarmaq siyasəti yeritməyə başladı. Bütün ömrünü doğma xalqına

Ulu öndər çox gözəl bilirdi ki, respublikanın gələcək inkişafında əsas strateji amil ölkə iqtisadiyyatının tezliklə dirçəldilməsidir. Görülən məqsədyönlü tədbirlər nəticəsində qısa zaman kəsivində Azərbaycan agrar ölkədən gündən-günə inkişaf edən sənaye ölkəsinə çevrildi. Belə ki, 1980-ci ildə sənave məhsulu istehsa lının həcmi 1970-ci ilə nisbətən 2,9 dəfəyə qədər artdı. Maşınqayırma sənavesində istehsalın həcmi 5.3 dəfə. kimya və neft-kimya sənayesində 3 dəfədən çox, yeyinti sənayesində isə 4 dəfədən çox artmışdı. Sənayenin struktur quruluşunda maşınqayırma kompleksinin xüsusi çəkisi 1960-cı ildəki 5.1 faizdən 1982-ci ildə 16.4 faizə, kimya və neft-kimya, meşə sənayesi kompleksi müvafiq olaraq 4,1 faizdən 8,7 faizə, tikinti materialları sənaye kompleksi 2,7 faizdən 3,2 faizə, yeyinti sənayesi kompleksi 2 dəfədən cox artdı.

O dövrdə Azərbaycanda müasir texnologiyaya əsaslanan neft sənavesi və neft emalı üzrə yeni-yeni müəssisə və zavodların yaradılması ölkəmizdə bu strateii məhsulun istehsalını və emalını nəzərəçarpacaq dərəcədə artırdı. Məhz o illərdə Xəzər dənizi hesabına Azərbaycanda neft sənavesinin gələcək inkişafını nəzərə alaraq Bakıda unikal bir zavod - dərin dəniz özülləri zavodu tikildi. Ümumiyyətlə. 1969-1982-ci illərdə respublikada müxtəlif təyinatlı 320-yə yaxın sənaye müəssisəsi tikilib istifadəyə verildi. Sənaye ilə yanaşı ölkə iqtisadiyyatının əsas hissəsini təşkil edən kənd təsərrüfatı da inkişaf etdirilirdi. Əkinçiliyin ayrı-ayrı sahələri - pambıqçılıq, taxılçılıq, üzümçülük, tütünçülük, bağçılıq, bostan və tərəvəz, eləcə də heyvandarlıq məhsullarının istehsalı 1982-ci ildə 1969-cu illə müqayisədə 2,5 dəfədən çox artmışdı. Respublikanın yol infrastrukturu, nəqliyyat sistemi yenidən quruldu, Yevlax-Balakən, Yevlax-Ağdam-Xankəndi dəmir yolu tikilib istifadəyə verildi. Bakıda yeni-yeni metro stansivaları insa olunurdu. Ölkənin sosial sahələri inkişaf etdirilir, əhalinin mənzilə olan tələbatının ödənilməsi istigametinde genis laviheler hevata keçirilirdi. 1971-1982-ci illərdə respublikada 18 milyon 293 min kvadratmetr mənzil sahəsi tikilib insanların istifadəsinə verildi.

Ümummilli lider Heydər Əliyev respublikada sosial-igtisadi inkisafla vanaşı, milli-mənəvi ruhu yüksəltməklə azərbaycanlıların tarixi ənənələrinə, köklərinə bağlılığını sürətləndirməyə çalışırdı. Müxtəlif tədbirlərdə cəmiyyətə milliləşmənin zəruriliyi çağırışını yayır, milli dilə, dinə, dəyərlərə bağlı olmağı, tarixi irsi yaşatmağı ictimai fikrə böyük müdrikliklə təlqin edirdi. Heydər Əliyevin rəhbərliyi altında həyata keçirilən tədbirlər Azərbaycanda milli özünüdərki gücləndirir, müstəqil düşüncəyə, dövlətçilik təfəkkürünə vol açırdı. Ümummilli lider Heydər Əliyev sovet Azərbaycanına rəhbərlik etdiyi dövrləri xatırlayarkən deyirdi: "Biz sovet rejimində yaşayırdıq. Məgər biz bu rejimi dəyişə bilərdik? Amma iş ondadır ki, bu rejim altında olsa da, sən xalqın, millətin üçün nə edirsən. Əgər bu rejimi dəyişdirə bilmirsənsə, onda onun imkanlarından istifadə edib xalqına kömək göstər. Mən bunu etdim. Azərbaycan o illərdə çox yüksəklərə qalxdı".

rəm ki, əslində Heydər Əliyev Azər-

baycanın gələcəyi naminə siyasi fəaliyyətə hələ 1940-cı illərdən başlamışdır. XX yüzilliyin uzaq 20-30-cu illərində ermənilərin və qeyri millətlərin antiazərbaycan nümayəndələrinin yuva salmış olduğu və xalqımıza qarşı qanlı repressiyalar hazırlayıb həyata keçirmiş Dövlət Təhlükəsizlik Komitəsinin azərbaycanlılaşdırılması və xalqımızın düşmənlərindən təmizlənməsi kimi son dərəcə çətin və şərəfli işə ilk dəfə hələ sovet rejiminin ən güclü çağında məhz Heydər Əliyev başlamışdır. Bu gün bütün azərbaycanlılar, o cümlədən xalqımızın hər bir nümayəndəsi aydın dərk etməli və unutmamalıdır ki, daşnaklar xalqımıza qarşı həyata keçirdikləri 1918-ci ilin mart soygırımından sonra 1920-ci ilin sovet işğalında da yaxından iştirak etdilər. Bolşevik libası geyinmiş daşnaklar bu dəfə xalqımızın ən layiqli övladlarını sovet hakimiyyətinin "qurucuları" cildinə girərək qırdılar. KQB-də (Dövlət Təhlükəsizlik Komitəsində) və NKVDdə (Xalq Daxili İşlər Komissarlığında) əsas mövqeləri ələ keçirdilər. Erməni "çekistləri" uydurma "cinayət işləri" qaldıraraq 1920-30-cu illərdə xalqımıza qarşı kütləvi repressiyalar həyata keçirdilər, neçə-neçə Cavidləri, Müşfiqləri, Əhməd Cavadları, Salman Mümtazları - Azərbaycan xalqının gavmaglarını məhv etdilər. Bu baxımdan Heydər Əliyevin Dövlət Təhlükəsizlik Komitəsini azərbaycanlılaşdırmaq sahəsindəki xidmətləri Vətən və xalq qarşısında adi xidmətlər deyildi! Başqa sözlə, Heydər Əliyev 1950-1960-cı illərdə qeyrətli və milli əhvalruhiyyəli Vətən oğullarını Dövlət Təhlükəsizlik Komitəsinə isə cəlb etməklə, əslində, xalqımızın namuslu övladlarına qarşı gözlənilən növbəti təqiblərin qarşısını alırdı. Dahi rəhbər Azərbaycana birinci rəhbərliyi illərində isə xalqımızı, yurdumuzu müstəqil yaşamağa hazırladı... Yeri gəlmişkən, xalq şairi Bəxtiyar Vahabzadənin mənə danışdığı, sonralar ulu öndər haqqında BDU-nun çəkdiyi "Dünya söhrətli məzun" filmində də söylədiyi bir xatirəni yada salmaq istəyirəm. Şair danısırdı ki "1958-ci ildə "Gülüstan" poe ması çap edildikdən sonra mənə qarşı təzyiqlər və təqiblər güclənmişdi və doğrusu, hər gün evdən çıxanda ailə üzvlərim ilə sağollaşırdım ki, yəqin axsam evə gəlməyəcəyəm, məni həbs edəcəklər. Çox pis dövr idi, nə etmək olardı?! Ancaq tədricən bu gərginlik azalmağa basladı, mən səbəbini bilmədən bu təzyiqlərdən gurtuldum. Mənə "yuxarılarda" işləyən bir dostum xəlvəti dedi ki, səni "KQB"də bir güclü əl müdafiə edir. O. kim idi. nivə məni müdafiə edirdi, bilmədim. Yalnız uzun illər kecəndən sonra. 90-cı illərdə övrənə bildim ki, həmin "güclü əl" Hey-

rənə bildim ki, həmin "güclü əl" Heydər Əliyev imiş"... Belə vətəndaş mövqeyi, öz həyatını, gələcəyini riskə ataraq həmin çətin illərdə milli ideyalara malik olan Azərbaycan ziyalılarını - akademik Ziya Bünyadovu, Xəlil Rza Ulutürkü, Bəxtiyar Vahabzadəni, Anarı və digərlərini milli düşüncələrinə görə təqibdən xilas etmək hər adamın hünəri deyildi.

Mən özümü xoşbəxt insanlardan sayıram ki, Heydər Əliyevi tələbəlikdən tanıyır və gənclərə göstərdiyi qayğının şahidiyəm. Yadımdadır, 1969-cu ildə Bakı Dövlət Universitetinin 50 illik yubileyi keçirilirdi. O zaman mən universitetin kimya fakültəsinin üçüncü kurs tələbəsi idim. Mərasimə əlaçı tələbələr də dəvət edilmişdi. İndiki Səhrivar klubunda kecirilən tədbirdə unudulmaz Heydər Əliyev Azərbaycan dilində çox dərin məzmunlu nitale cixis etdi. Bu, bizi cox hevretləndirdi. Çünki həmin vaxtlarda ən kicik iclaslar belə rus dilində aparılırdı. Məhz Hevdər Əlivevin o tədbirdəki cıxışı, mən deyərdim ki, tarixi bir məqam, tarixi bir nitq oldu... Qadağaların hökm sürdüyü bir dövrdə Heydər Əliyevin bu cəsarətli addımı biz gənclərin düzgün istiqamətlənməsində böyük rol oynadı.

lu öndər milli kadrların yetişdi-🗸 rilməsi işinə də xüsusi qayğı ilə vanasmıs, bu məqsədlə təhsilin səviyyəsinin yüksəldilməsini önə çəkmişdir. O zaman azərbaycanlı gənclərin keçmiş SSRİ-nin nüfuzlu ali məktəblərdə oxumağa göndərilməsi də məhz Heydər Əliyevin təşəbbüsü sayəsində baş tutdu. Bu qayğıdan bəhrələnənlərdən biri də mən oldum. Ulu öndərin köməyi ilə mən Lomonosov adına Moskva Dövlət Universitetinin kimya fakültəsinin aspiranturasına daxil oldum. Həmişə arzusunda oldudum. lakin reallasmasına inana bilmədiyim bu hadisə mənim həyatımda çox böyük rol oynadı. Yaxşı xatırlayıram ki, Moskvada təhsil aldığımız illərdə ulu öndər bir neçə dəfə bizimlə gö-

rüşdü, qayğılarımızla maraqlandı və

hər dəfə də vətən üçün ləyaqətli kadrlar olmağı tövsiyə etdi. Heydər Əliyevin bizə göstərdiyi bu diqqət Rusiyada təhsil alan tələbələr üçün çox önəmli oldu. Biz hər bir addımımızda məhz ümummilli liderin məsləhətlərinə əməl etməyi, onun dediyi kimi öyrənməyi, oxumağı, vətənə yüksəkixtisaslı kadr kimi qayıtmağı qarşımıza məqsəd qoymuşduq. Həyat göstərdi ki, Heydər Əliyev necə uzaqgörən və müdrik imiş. Məhz ulu öndərin təşəbbüsü sayəsində xarici ölkələrin ali məktəblərində təhsil alanlar sonralar Azərbaycana qayıdaraq xalqa, millətə layaqatla xidmət etdi.

levagetle xidmet etdi. Ümummilli liderin dövlətçilik fəlsəfəsinə görə elmə, təhsilə göstərdiyi qayğı xalqın xoşbəxt gələcəyinə qoyulan təminatlı sərmayədir. Ötən əsrin 60-cı illərində SSRİ-nin müxtəlif yerlərində oxumaq istəyənlər üçün yalnız 50 yer ayrıldığı halda 80-ci illərin əvvəllərində bu göstərici 1000 nəfəri ötmüşdü. Bu illərdə ulu öndərin qayğı və diqqəti ilə 10 minədək azərbaycanlı gənc respublikamızdan kənarda - keçmiş İttifaqın ən nüfuzlu ali məktəblərinə təhsil almağa göndərilmisdir. Məhz həmin dövrdə prioritet istiqamətli ixtisaslara yiyələnmiş yüksək səviyyəli kadrlar bu gün Azərbaycanda hüquqi dövlət quruculuğu prosesində yaxından iştirak edirlər. Xüsusi vurğulamaq lazımdır ki, elmin, təhsilin inkişafı, milli-mənəvi dəyərlərə həssas münasibət məsələləri müstəqil Azərbaycan Respublikasına rəhbərliyi dövründə də ulu öndər Heydər Əliyevin fəaliyyətinin əsas qayəsini

təşkil etmişdir. 1998-ci ilin 31 avgustunda 1970-1987-ci illərdə Azərbaycandan kənarda təhsil almış mütəxəssislərin ümumrespublika toplantısındakı nitgində həmin dövrü xarakterizə edən Heydər Olivev bir cox məgamlara toxunaraq demisdi: "Mən 1969-cu il iyulun 14-də Azərbaycana rəhbər seçiləndən sonra derhal birinci növbede tehsil meseleləri ilə məşğul olmağa başladım. Araşdırmalar apararkən mənə aydın oldu ki. Azərbaycandan kənarda respublikamızın özündə hazırlana bilməyən ixtisaslar üzrə ali təhsil almaq üçün respublikaya 50 nəfərlik limit verilibdir. Mən dərhal maraqlandım ki, bəs siz kimləri secmisiniz, kimləri oxumağa göndərirsiniz? Sivahını aldım. cox təəssüfləndim. Onların əksəriyyəti azərbaycanlı deyildi. Sonrakı illərdə də bu məsələ bir az cətin idi. Bilirsiniz ki. Azərbaycanda bir çox millətlərin nümayəndələri vardır. O vaxt mən iki-üç ildən sonra hər il respublikadan kənarda oxumağa göndərilənlərin 97-98 faizinin azərbaycanlılardan ibarət olmasına nail oldum".

1999-cu ilin yanvarında Heydər Əliyevin sərəncamı ilə mən Bakı Dövlət Universitetinə rektor təyin edildim. Sərəncamdan öncə ulu öndərin qəbulunda oldum və bir saata yaxın söhbət etdik. Bu ünsiyyət zamanı ümummilli liderin universiteti yaxından tanıması, burada baş verən proseslərdən ətrafxəbərdar olması istər-istəməz adamda o təsəvvürü yaradırdı ki, ulu öndərin elə özü də universitetdə calışır. Çünki universitetlə bağlı hər bir detalı xırdalığına qədər dərindən bilirdi. Məni universitetə rektor göndərərkən təhsil ocağının gələcək inkişaf strategiyası haqqında elə tövsiyələr verdi ki. bu. bir elmi institutun aörə biləcəyi işlərdən də çox idi.

Yadımdadır ki, universitetimizin 80 illik yubileyi ilə bağlı xarici ölkələrdən qonaqlar gəlmişdi. 2000-ci ilin fevral ayında ümummilli lider həmin qonaqları və BDU-nun bir grup ziyalısını gəbul etdi. Bir daha ulu öndərin elmə, təhsilə olan böyük marağı hətta qonaglarımızın çalışdığı universitetlər haqqında ətraflı məlumatı beynəlxalq aləmdə, elm və təhsil inteqrasiyaları haqqındakı geniş təsəvvürləri hamını heyrətləndirdi. Görüşdə Avropa, Rusiya, Ukrayna, Qırğızıstan və Türkiyənin aparıcı universitetlərinin rektorları iştirak edirdilər. Mən bir daha qürur duyuram ki, təhsil aldığım bütün ali məktəblərdən öncə Heydər Əliyev məktəbinin məzunuyam. Doğrudan da, onunla hər görüş bir elmi tapıntıya sahib olmaq qədər qiymətli idi. Tarix belə şəxsiyyətləri min ildən bir yaradır. Biz xoşbəxt nəsilik ki, taleyimizə Heydər Əliyevin adı yazılıb.

Ulu öndərin rəhbərlik etdiyi nümavəndə hevətinin tərkibində xarici ölkələrə birgə səfərdə olmusam, 2001-ci ildə EKO-nun İranda keçirilən toplantısında iştirak edirdik. Ulu öndər Heydər Əliyevin beynəlxalq aləmdəki böyük nüfuzunun, geniş intellektual dünyagörüşünün, insanlara qayğıkeşliyinin, diggətinin şahidi oldum. Qürur duydum ki, tədbirdə iştirak edən digər 9 ölkənin rəhbəri Heydər Əliyevə xüsusi hörmət və ehtiramla yanaşır, ona fərqli bir münasibət, rəğbət göstərirdilər. Sanki, Heydər Əliyev digər prezidentlərdən statusca yüksək idi, hamı hörmətlə onun nə deyəcəyini, hansı addımı atacağını gözləyirdi, yalnız ondan sonra digər prezidentlər də hadisələrə münasibət bildirirdi. Ümumiyyətlə, ulu öndərlə olduğum digər səfərlərdə də onun yaddaşına, hadisələri əvvəlcədən hiss etmək fəhminə, insanların daxili aləmini duymaq hissinə. bununla yanaşı, yüksək mədəniyyətinə, nüfuzlu siyasi xadim üçün tələb olunan məziyyətlərinə, həmçinin sadə adamlarla ünsiyyət qurmaq məharətinə, diqqət və qayğıkeşliyinə analoq tapa bilməmişəm. O, böyük bir dərva idi.

XX yüzilliyin 60-cı illərinin sonunda Heydər Əliyevin doğma xalqa həsr olunmus ömür volunda veni, daha geniş, çoxsahəli, qaynar fəaliyyət dövrü başlandı. 1969-cu ildə - Azərbaycan SSR-də həyatın bütün sahələrində dərin tənəzzülün hökmranlıq etdiyi bir şəraitdə Heydər Əliyev Azərbaycan KP MK-nın Birinci katibi secildi və ölkənin ali idarəçilik sükanı arxasına kecdi. Bununla, Sovet Azərbaycanının tarixində böyük dönüş dövrü başlandı. Tarixi inkişafın sonrakı gedişi sübut etdi ki, bugünkü yeni, müstəqil Azərbaycanı Heydər Əliyev hələ o zaman qurmağa başlamışdı. Ulu öndər hakimiyyətə gəldikdən sonra respublikada milli ruhun inkişafına, milli mənlik şüurunun və milli gürurun yüksəlişinə xidmət edən möhtəşəm tədbirlər həyata keçirilmiş, Azərbaycan keçmiş SSRİ-nin qabaqcıl, inkişaf etmiş respublikalarından birinə çevrilmişdir. Ümummilli lider Heydər Əliyev canlı məktəb, canlı klassika, tarixin canlı örnəyi idi. Dəmir məntiqi, parlaq zəkası, iti mühakimə qabiliyyəti, fitri istedad sayılacaq fenomenal yaddaşı, möhkəm xarakteri, ən cıxılmaz vəzivvətlərdən, mürəkkəb situasiyalardan çıxmaq bacarığı onu hamıdan fərqləndirirdi. O. anadangəlmə lider. misilsiz təşkilatçı, mükəmməl və universal şəxsiyyət idi. İctimai həyatın elə aparıcı sahəsi vox idi ki, ulu öndər ona dair ən zəruri biliklərə malik olmasın.

Heydər Əliyev Azərbaycana rəhbərlik etdiyi həmin illərdə min cür maneələri dəf edərək sovet hökumətinin Azərbaycanın hərtərəfli inkişafını təmin edən beş xüsusi qərar qəbul etməsinə nail oldu. Nəticədə 1970-1985-ci illər Sovet Azərbaycanının tarixinə bütün varlığı ərzində ən parlaq quruculuq dövrü kimi daxil oldu.

Dahi dövlət xadimi Heydər Əli-yev kommunist rejiminin hökmranlığı dövründə doğma xalqına qarşı baş vermiş haqsızlıqlar əleyhinə özündən başqa heç kəsin apara bilməvəcəvi mübarizəni apardı. Kreml rejiminin ağır təqibləri şəraitində xalqının çəkdiyi əzablara cavab olaraq, Azərbaycanın gələcəyi naminə olduqca uzaqgörən və çox cəsarətli addımlar atdı. Vətənin bütün guşələrində Azərbaycanın haqqı tapdalanmış böyük şəxsiyyətlərinin heykəllərinin ucaldılmasına nail oldu, repressiya qurbanı olmuş Hüseyn Cavidin nəşini Vətənə qaytardı, Kerçdə, Krımda həlak olmuş minlərlə azərbaycanlının şərəfinə Sapun Qora yaxınlığında abidə ucaltdırdı... Məhz bu dövrdə - Heydər Əliyevin Azərbaycana rəhbərlik etdivi illərdə. ilk dəfə olaraq, Azərbaycanın görkəmli sənət adamlarının böyük bir qrupuna - şairlərimizə, yazıçılarımıza, bəstəkarlarımıza Sosialist Əməyi Qəhrəmanı fəxri adının verilməsi də təkzibolunmaz tarixi faktdır.

Azərbaycanın dövlət müstəqilliyinin bərpasına gətirib çıxaran keşməkeşli və uzun mübarizə tarixinin ötən əsrin 70-ci illərinin əvvəllərindən başlaması ümummilli lider Heydər Əliyevin əvəzsiz xidmətləri ilə bağlıdır.

Məhz Heydər Əliyev dühası Xalq Cümhuriyyətinin süqutundan sonra siyasi reallıqdan çıxıb ideya formasında, azərbaycanlıların istiqlal duyğularında qığılcım kimi közərən milli dövlətçilik düşüncəsini keçən əsrin 70-ci illərinin əvvəllərindən baslamaqla əsrin sonlarına doğru - müstəqil Azərbaycan dövləti kimi əzəmətli reallığa qovuşdurmuşdur. Azərbaycana rəhbərlik etdiyi birinci dövrdə Heydər Əliyev ölkədə milli ruhun və azərbaycançılığın kommunizm ideologiyası çərçivəsində sıxışdırılmasının qarşısını alaraq onun dirçəldilməsi istiqamətində mövcud imkanlardan maksimum dərəcədə istifadə etmişdir. Məhz buna görədir ki, XX yüzillikdə azərbaycançılığın ən parlaq səhifələrinin 1969-cu ildən etibarən yazılması qənaəti birmənalı şəkildə qəbul edilən reallıqdır.

Ulu öndər Heydər Əliyevin respublika rəhbəri kimi ilk günlərdən başlayaraq diqqət yetirdiyi məsələlər təkcə iqtisadi potensialın artırılması ilə məhdudlaşmırdı. Bu dövrdə dahi rəhbər milli dilin inkişaf etdirilməsinə, dövlət müəssisələri də daxil olmaqla ictimaisiyasi həyatda geniş istifadəsinə ciddi fikir verirdi. 1978-ci ildə qəbul edilmiş Konstitusiyada Azərbaycan dilinin dövlət dili kimi təsbit olunması Heydər Əliyevin müdrikliyinin və dahiyanə

uzaqgörənliyinin parlaq nümunəsi idi. Ulu öndər Heydər Əliyevin bilavasitə təsəbbüsü və mübarizəsi nəticəsində Azərbaycan dilinin dövlət dili olması haqqında müddəa Azərbaycanın 1978-ci il Konstitusiyasında birmənalı göstərildi. Konstitusiyanın 73-cü maddəsində "Azərbaycanın dövlət dili Azərbaycan dilidir" müddəası təsbit edildi. Ulu öndər Heydər Əliyev çox sonralar - 1995-ci il oktyabrın 31-də Azərbaycan Respublikası Konstitusiya Komissiyasının iclasında demişdi: ..Bu maddə Moskvada çox böyük etiraza səbəb oldu. Belə izah edirdilər ki, başqa respublikalarda bu yoxdur, buna ehtiyac yoxdur... Ancaq o vaxt mən Sovetlər İttifaqının rəhbərliyi ilə, Kommunist partiyasının rəhbərliyi ilə çox gərgin danışıqlar apardım. Sübut etməyə çalışdım ki, biz dövlət dilinin Azərbaycan dili olduğunu da öz Konstitusiyamıza yazmalıyıq və yaza-

Heydər Əliyev 1969-cu ildə Sovet Azərbaycanının rəhbəri seçiləndə respublikada vəziyyət çox ağır idi. Zəngin təbii və insani resursları olan Azərbaycan Sovet İttifaqının xammal bazasına çevrilmişdi, iqtisadiyyat getdikcə zəifləyir, ümumi inkişaf ləngiyirdi. Belə bir zamanda, nisbətən gənc olsa da, sarsılmaz iradəsi və siyasi uzaqgörənliyi ilə seçilən, ən əsası isə millət və vətən təəssübü çəkən Heydər Əliyevin Azərbaycan rəhbərliyinə gəlişi, sözün əsl mənasında, xalqın və Azərbaycanın qisməti idi.

Heydər Əliyev müdrik siyasət, yorulmaz təşkilatçılıq, sarsılmaz qətiyyət nümayiş etdirərək respublikanın mövcud imkanlardan və İttifaq büdcəsindən maksimum yararlanmasını təşkil etdi. Azərbaycanın iqtisadiyyatında qısa müddətdə köklü dəyişikliklərin əldə olunmasına nail oldu. Respublikanın sənaye və kənd təsərrüfatında, təhsildə, səhiyyədə və mədəniyyətdə, ümumiyyətlə, ictimai həyatın bütün sahələrində sürətli inkişaf mərhələsi başlandı. Ümummilli lider respublikanın iqtisadivvatını inkisaf etdirməklə bərabər, cəmiyyətdə də bir saflığın, düzgünlüyün mübarizəsinə qalxmışdı. Həmin dövrdə epidemiya kimi bütün İttifaqa yayılmış bürokratiya və rüşvətxorluğa qarşı Azərbaycanda, sözün əsl mənasında, müharibə elan olunmuşdu. Heydər Əliyev problemlərdən qaçmırdı, onların üstünə getməyə, çıxış yolları axtarmağa və həllinə nail olmağa üstünlük verirdi.

Ö, həmin illərdə gördüyü işlərlə cəmiyyət qarşısında Azərbaycan xalqının tarix və mədəniyyətinin dərin qatlarını açdı, bu da insanlarda öz millətinə böyük qürur hissi yaratdı, milli özünüdərk meyarını yüksəltdi. Heydər Əliyev Azərbaycan insanlarının nəzərində dövlətin onlara xidmət edən, onların qulluğunda dayanan, hər bir çətinliklərində onların yanında olan, öz vətəndaşlarının səsini eşidib harayına yetişən bir təsisat obrazını formalaşdırdı

Beləliklə, 51 il bundan qabaq - 1969-cu il iyulun 14-dən Azərbaycan tarixinin Heydər Əliyev dövrü başlandı. Azərbaycan 1969-cu ildə SSRİ-nin geridə qalmış xammal bazası idisə, 1982-ci ildə Heydər Əliyev Moskvaya, yüksək dövlət vəzifəsinə gedəndə inkişaf etmiş, özü-özünü dolandırmaq səviyyəsinə yüksəlmişdi. Heydər Əliyevin birinci rəhbərliyi dövründə Azərbaycanda çox güclü iqtisadi, elmi-texniki potensial yaradılmışdı və müstəqillik əldə olunduqdan sonra Azərbaycan dövləti məhz bu iqtisadi bazisin üzərində quruldu.

Bu nöqteyi-nəzərdən ulu öndər Heydər Əliyev 40 illik siyasi fəaliyyəti dövründə üzləşdiyi bütün çətinlikləri, maneələri, problemləri, hətta uğursuzluqları mətinliklə dəf edən, məğlubiyyət sözünü yaxına buraxmayan, inamlı qərarları ilə milyonlarla insanın taleyində müstəsna rol oynayan millət fədaisi, sərkərdə və lidər kimi xatırlanır.

Antik yunan filosofu Demokrit yazırdı ki, siyasət insanları inandırmaq, müəyyən məqsədlər naminə səfərbər etmək, onların şüuruna təsir göstərmək vasitəsidir. Şəxsiyyətcə bütöv, milli və mütərəqqi olmayan liderlərin cəmiyyətin konsolidasiyası prosesinə nüfuz və təsir imkanlarından danışmaq da mümkün deyildir. Siyasi liderin etimad qazanmaq üçün seçdiyi vasitə nə qədər dürüst və saf olarsa, xalqın həmin şəxsiyyətə inamı da bir o qədər güclü olar. Bəsər tarixinə öz möhürünü vurmuş fenomenal liderlər ilk növbədə toplum üçün cəlbedici və real görünən mütərəqqi ideyalarla öz cəmiyyətlərinin həmrəylik və bütövlüyünə, mənəvi birliyinə nail ola bilmişlər.

1993 -cü ilin iyununda xal-qın təkidli tələbi və istəyi ilə Ulu öndər Heydər Əliyevin hakimiyyətə qayıdışından sonra Azərbaycanda əldə edilmiş milli birlik də respublikamızın ən qiymətli mənəviideoloji sərvətlərindən birinə çevrilmişdir. Siyasi liderin gücü və qüdrəti onun elan etdiyi məqsəd və vəzifələrin, ideoloji prinsiplərin cəlbedicilivi ilə deyil, ilk növbədə qarşıya qoyduğu vəzifələri real həyatda tətbiq imkanları ilə ölçülür. Ulu öndər Heydər Əliyev də təcrübəli dövlət xadimi və hakimiyyət ustadı olaraq Azərbaycan xalqının milli mentaliteti və dünyagörüşü ilə uzlaşan, reallığa adekvat olan milli inkişaf strategiyası seçmiş, iqtisadi modernləşməyə və siyasi liberallaşmaya xidmət edən çoxşaxəli islahatlar hə-

yata keçirmişdir. Azərbaycan xalqının demokratikhüquqi dövlətdə yaşamaq idealının real və dayanıqlı əsaslar üzərində gerçəkləşərək əbədiləşməsi də çağdaş tariximizin unudulmaz dühası ümummilli lider Heydər Əliyevin adı ilə bağlıdır. Ulu öndərin idarəçiliyinin ikinci mərhələsində də qanunçuluğa, hüquq qaydalarına, ədalətə bağlı olması onun zəngin mənəviyyatından, demokratizmindən qaynaqlanmışdır. Heydər Əliyev gucun siyasətinə qarşı qanunun gücünü qoyaraq "Haqlı həmişə güclüdür" düsturundan çıxış etmiş, hakimiyyətin daim hər bir fərdin maraq və mənafeyini uca tutmasına çalışmışdır.

Úlu öndərin müəllifliyi ilə hazırlanmış və 1995-ci ilin 12 noyabrında ümumxalq səsverməsi yolu ilə qəbul edilmis ilk Milli Konstitusiya Azərbaycanın unitar, demokratik və dünyəvi dövlət imicini təsbit etmiş, vətəndaş cəmiyyətinə, insan hüquq və azadlıqlarının prioritetliyinə əsaslanan islahatların əsasına cevrilmisdir. Məhz bu mərhələdən hüquq-mühafizə, məhkəmə sistemində mütərəqqi islahatların həyata keçirilməsinə başlanmış, qanunvericiliyin Avropa standartlarına uyğunlaşdırılması istiqamətində ardıcıl tədbirlər həvata kecirilmisdir. Respublikada əfvetmə institutunun bərpası, ölüm hökmü üzərində moratoriumun govulması. 1998-ci ildə bu hökmün birdəfəlik ləğv olunması, İnsan hüquqları üzrə Müvəkkil İnstitutunun (Ombudstan) yaradılması, hüquq-mühafizə orqanlarında dövrün tələblərinə cavab verən mütərəqqi islahatların aparılması - bütün bunlar məhz Heydər Əliyevin qətiyyətli addımları sayəsində gerçəkliyə çevrilmişdir. Eyni zamanda Heydər Əliyev respublikamızın Avratlantik məkana sürətli inteqrasiyasına çalışmış, bu məqsədlə müxtəlif demokratik institutlarla, o cümlədən ATƏT, Avropa Şurası, Avropa Birliyi və s. təşkilatlarla əməkdaşlıq əlaqələri qurulmuşdur. Heydər Əliyevin bütün ömrü elə Azərbaycan üçün vasanmısdı - bu xarügüladə səxsivvət bütün həyatını Azərbaycanı və azərbaycançılığı dünyaya tanıtmağa sərf etmisdi. Ulu öndər hər zaman və hər yerdə Azərbaycan üçün çalışır, həyatının ən böyük qayəsini milliliyin, həmrəvlivin gorunub saxlanılmasında görürdü. "İnsan hansı ölkədə yaşamasından asılı olmayaraq gərək öz millilivini goruvub saxlasın, Dünyada, evni zamanda assimilyasiya prosesi də var. İnsanlar - mən azərbaycanlılar haqqında danışıram - gərək yaşadıqları ölkədə, yenə deyirəm, o şəraiti mənimsəyərək orada özləri üçün yaxsı mövgelər tutsunlar. Ancag daim öz milli-mənəvi dəyərlərinə, milli köklərinə sadiq olsunlar. Bizim hamımızı birləsdirən məhz bu amillərdir. Bizim hamımızı birləşdirən, həmrəy edən azərbaycançılıq ideyasıdır, azərbaycançı-

Ulu öndərin böyük müdrikliklə söylədiyi bu fikirlər bir daha sübut edir ki, Azərbaycan xalqının çox böyük çətinliklər bahasına əldə etdiyi müstəqilliyi qoruyub saxlamaq əzmi və bu tarixi

nailiyyətin daimiliyini təmin etmək arzusu onun gələcəyə doğru inamla addımlamasına və dünya birliyində, sözün həqiqi mənasında, öz layiqli yerini tutmasına imkan vermişdir. Müstəqil Azərbaycan yeni minilliyin başlanğıcında ulu öndər, dünya şöhrətli ictimai-siyasi xadim Heydər Əliyevin ideyalarının ən layiqli davamçısı Prezident İlham Əliyevin rəhbərliyi altında uğurlu gələcəyinə doğru inamla irəliləyir, bu yolda qarşılaşdığı müxtəlif maneələrə, çətinliklərə sinə gərir.

2003 -cü ilin 15 oktyabrından ölkəyə inamla rəhbərlik edən Prezident İlham Əliyev ötən müddətdə ümummilli lider Heydər Əliyevin əsasını qoyduğu çoxşaxəli islahatları uğurla davam etdirmiş, respublikamız iqtisadi sahədə keçid dövrünü başa vuraraq modernləşmə mərhələsinə qədəm qoymuşdur.

Ötən 17 ildə bir sıra qabaqcıl ölkələrin onilliklər boyu keçdiyi inkişaf mərhələlərini sürətlə adlayan Azərbaycan azad və mütərəggi düşüncə tərzinin diktə etdiyi bazar iqtisadiyyatı, demokratiya və vətəndaş cəmiyyəti quruculuğu yoluna sadiqliyini sübuta yetirmişdir. Dövlət başçısının gerçəkləşdirdiyi uğurlu diplomatiya yeni əsrdə Azərbaycanın bölgədə və dünyada layiqli yerini tutmasını, regional liderliyini təmin etmişdir. Bakı-Tbilisi-Ceyhan əsas ixrac neft boru kəmərinin, eləcə də Bakı-Tbilisi-Ərzurum gaz kəmərinin, Bakı-Tbilisi-Qars dəmir volunun istismara verilməsi. TAP. TANAP layihələrinin reallaşdırılması Azərbaycanın beynəlxalq münasibətlər sistemindəki mövgelərini daha da gücləndirmişdir. Ümumilikdə, 2003-2020-ci illərdə qəbul etdiyi fundamental gərarlar, imzaladığı sərəncamlar Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyevin daim xalqın mənafeyindən çıxış etdiyini, habelə verdiyi vədlərin sırf əməli fəaliyyətə, praqmatizmə söykəndiyini, realliğa adekvat olduğunu deməyə ciddi əsaslar verir. Bu mərhələnin statistikası keçilən yolun möhtəşəmliyini, Azərbaycanı müasir dövlətə çevrilməsinə xidmət edən siyasətin səmərəliliyini bir daha təsdiqləyir. Dünyada koronavirus pandemiya-

sının tüğyan etdiyi ilk gündən Prezi-

dent İlham Əliyevin rəhbərliyi ilə ölkəmiz koronavirusla regional və qlobal səviyyədə mübarizədə beynəlxalq həmrəyliyin gücləndirilməsi məqsədi ilə bir sıra zəruri təşəbbüslər irəli sürdü, məqsədyönlü addımlar atdı. Qosulmama Hərəkatının sədri kimi möhtərəm Prezidentimizin təşəbbüsü ilə COVİD-19-a qarşı mübarizədə biz birlikdəyik mövzusunda keçirilən zirvə görüşündə Azərbaycan öz səmimi mövqeyini ortaya qoydu və bütün ölkələri bu bəlaya qarşı birgə mübarizəyə səslədi. Dövlət başçımız elə həmin konfransda qlobal həmrəyliyin nümunəsi kimi, pandemiya ilə mübarizə məqsədi ilə BMT Bas Assamblevasının dövlət və hökumət başçıları səviysusi sessivasının kecirilməsi təsəbbü sü ilə çıxış etdi. Hərəkat üzvləri təşəbbüsə yekdilliklə səs verdilər. BMT-nin xüsusi sessiyalarının keçirilməsi üçün 97 ölkənin bu təşəbbüsü qiymətləndirməsi lazım olduğu halda möhtərəm Prezidentimizin təsəbbüsü təskilata üzv olan 130-dan artıq ölkə tərəfindən dəyərləndirildi. Yalnız Ermənistan yenə öz ampluasında çıxış edərək, bu humanist təşəbbüsü dəyərləndirmədi. Ermənistan qlobal xarakter daşıyan bu humanist təşəbbüsə qarşı çıxış etməklə öz irticası simasını dünya birliyinə nümayiş etdirdi. Təşəbbüsü dəstəkləvən ölkələr arasında BMT-nin təhlükəsizlik şurasının daimi üzvləri ilə yanaşı kiçik ada dövlətlərinə qədər var. BMT bas katibinə ünvanlanan məktublarda Prezident İlham Əliyevin Baş Assambleyanın Xüsusi sessiyasının keçirilməsi ilə bağlı təşəbbüsünün vaxtında verilmiş və çox ehtiyac duyulan bir təşəbbüs olduğu vurğulanır. Hər bir azərbavcanlı ölkə Prezidentinin bu humanist təşəbbüsünü dəstəkləyir və ümid edir ki, xüsusi sessiya pandemiya ilə mübarizədə beynəlxalq ictimaiyyətin tam olaraq səfərbər olmasına şərait yaradacaqdır. Ölkəmizdə COVİD-19-a qarşı mübarizə tədbirləri beynəlxalq təcrübəyə söykənir, Ümumdünya Səhiyyə Təşkilatının tövsiyələrinə uyğun aparılır. Azərbaycanın Birinci vitse-prezidenti, Heydər Əliyev Fondunun prezidenti Mehriban xanım Əliyevanın pandemiya ilə mübarizədə göstərdiyi dəstəyi xüsusi qeyd etmək lazımdır. Dövlətimizin pandemiya dövründə göstərdiyi bütün qabaqlayıcı tədbirlər xalqımız tərəfindən yüksək givmətləndirilir və hər bir vətəndaş dövlətlə öz həmrəyliyini nü-

∧ zərbaycanın daxili və xarici si-🚺yasətdə qazandığı uğurlar bir daha sübut edir ki, ümummilli lider Heydər Əliyevin siyasi kursu və Azərbaycan dövlətçiliyi etibarlı əllərdədir. Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev ümummilli lider Heydər Əliyevin ideyalarını və gurubyaratdıqlarını yaşadır, eyni zamanda, bu işləri müasir dövrün tələblərinə, xalqın maraqlarına uyğun yeni formada təkmilləşdirir və daha da inkişaf etdirir. Bütün qeyd edilənləri ümumiləşdirərək məgalənin əvvəlində dedivim fikri bir qədər başqa formada təkrar etmək istəyirəm: "O xalq daha da xoşbəxtdir ki, onun ümummilli liderinin müəvvənləsdirdiyi yol uğurla davam etdirilir".

Abel MƏHƏRRƏMOV, akademik, Yeni Azərbaycan Partiyası Elm və Təhsil Komissiyasının sədri.